

EKİTAP

**İSMAİL KONEVÎ
EFENDİ'NİN
HÂŞİYE 'ALE'L-
MUKADDİMÂTİ'L-ERBA'
ADLI ESERİNİN
TAHKİK VE TAHLİLİ**

Muhammet Emin EFE

ilâhiyât

ilāhiyāt

ilāhiyât 1932

©MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

*İsmail Konevî Efendi'nin Hâşiye 'ale'l-Mukaddimâti'l-Erba'
Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili*

Muhammet Emin EFE

Editör: Dr. Ahmet ŞENHARPUTLU

ISBN 978-625-8972-77-1

1. Baskı: Eylül 2026 (ekitap)

Sertifika No: 44396

Mizanpaj: TAVOOS
Sayfa Düzeni: TAVOOS

ilāhiyât

Fora İş Merkezi, 1354. Cadde No: 138/5, 06378

Ostim/Ankara

Tel: (0312) 439 01 69

www.ilahiyatyayin.com

editor@ilahiyatyayin.com

satis@ilahiyatyayin.com

www.instagram.com/ilahiyatyayin

**İSMAİL KONEVÎ EFENDİ'NİN
HÂŞİYE 'ALE'L-MUKADDİMÂTİ'L-ERBA'
ADLI ESERİNİN
TAHKİK VE TAHLİLİ**

Muhammet Emin EFE

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	7
GİRİŞ	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
İSMAİL KONEVÎ EFENDİ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE “DÖRT MUKADDİME”YE GİRİŞ.....	11
1.1. İsmail Konevî Efendi	11
1.1.1. Hayatı.....	11
1.1.2. Eserleri	12
1.2. Dört Mukaddime Literatürü	15
1.3. Tahkik ile Alakalı Bazı Hususlar	17
1.3.1. <i>Hâşiye</i> ’nin Yazma Nüshaları	17
1.3.2. Tahkikte Takip Edilen Usûl	19
İKİNCİ BÖLÜM	
HÂŞİYENİN MUHTEVASI VE TAHLİLİ	21
2.1. Hüsn-Kubhun Anlamları.....	22
2.1.1. Mu‘tezile’nin Hüsn-Kubh Anlayışı.....	26
2.1.2. Eş‘arîlerin Hüsn-Kubh Anlayışı.....	27
2.2. Dört Mukaddime	31
2.2.1. Birinci Mukaddime	32
2.2.2. İkinci Mukaddime.....	35
2.2.3. Üçüncü Mukaddime	37
2.2.4. Dördüncü Mukaddime.....	42
2.2.5. Mukaddimelerin Tatbiki	47
2.3. Hakikatin İspatı: Cebr ve Kader Arasında Orta Yol	48
2.3.1. Halk - Kesb Ayrımı	51

2.3.2. Fiillerin, Zatları veya Sıfatları Sebebiyle	
Hasen-Kabih Oluşu	54
2.3.3. Hüs-n-Kubh Hükümünü Kim Verir?	56
2.4. Konevî <i>Hâşiye'</i> sinin Hususiyetleri	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
HÂŞİYENİN TAHKİKİ	61
حاشية على المقدمات الأربع	61
فصل	62
المقدمة الأولى	91
المقدمة الثانية	98
المقدمة الثالثة	109
المقدمة الرابعة	130
المصادر والمراجع	194
المصادر والمراجع غير العربية	197
SONUÇ	198
KAYNAKLAR	200
EKLER	204
ÖZET	210
ABSTRACT	211

KISALTMALAR

#	Paragraf numarası
a.s.	Aleyhisselâm
bkz.	Bakınız
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ktp.	Kütüphane
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFD	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
nr.	Numara
nşr.	Neşir
s.	Sayfa
s.a.v.	Sallallâhü aleyhi ve sellem
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik
trc.	Tercüme
ty.	Tarihsiz
vd.	Ve devamı
vr.	Varak
vs.	Vesaire

ÖZET

İSMAİL KONEVÎ EFENDİ'NİN HÂŞİYE 'ALE'L- MUKADDİMÂTÎ'L-ERBA' ADLI ESERİNİN TAHKİK VE TAHLİLİ

Hüsn-kubh, Kelâm ve Usûl-i Fıkhın ortak meselelerindendir. İslâm fırkalarının birçok konudaki görüşleri, bu meselede durdukları yere göre şekillenmektedir. Bundan dolayı hüsn-kubh meselesi oldukça çetin nazari tartışmalara konu olmuştur. Sadruşşerî'a'nın *Tavzîh* adlı eserinin hüsn-kubh ile ilgili bölümü, bu konudaki en özgün teliflerdendir. Bu çalışma, İsmail Konevî Efendi'nin *Tavzîh*'teki bu bölüm üzerine kaleme aldığı *Hâşiye 'ale'l-mukaddimâti'l-erba'* isimli risalenin tahkik ve tahlilini konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Hüsn-kubh, dört mukaddime, insan fiilleri, Konevî, Sadruşşerî'a.

ABSTRACT

CRITICAL EDITION AND ANALYSIS OF *HÂSHIYAH 'ALÂ AL-MUQADIMÂT AL-ARBA'* BY ISMAIL QONAWÎ EFENDI

Husn-qubh is one of the common issues between *Kalām* and *Usūl al-Fiqh*. Islamic sects' views in many topics shape in association with their positions on *husn-qubh*. Therefore, this issue witnesses to comprehensive theoretical discussions. *Husn-qubh* chapter in *al-Tawdīh* by Sadr al-Sharī'ah is one of the most authentic writings about this issue. This study examines critical edition and analysis of Ismā'īl Qonawī Efendi's *Hāshiyah 'alā al-muqadimāt al-arba'* what was written about *husn-qubh* chapter in *al-Tawdīh* by Sadr al-Sharī'ah.

Keywords:

Husn-qubh, *Four Premise*, human acts, Qonawī, Sadr al-Sharī'ah.

Hüsn-kubuh meselesi, kelâm ve fıkıh usûlünün kesiştiği; insan fiillerinin ahlâkî değerinin kaynağı, insanın özgürlüğü, sorumluluğu ve Allah'ın fiilleri gibi temel meseleleri doğrudan ilgilendiren önemli bir tartışma alanıdır. Bu tartışmanın özgün metinlerinden biri, Sadruşşerî'a'nın Tavzîh'inde ortaya koyduğu "dört mukaddime"dir. Söz konusu mukaddimeler etrafında Sa'deddin et-Teftâzânî'den Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar uzanan zengin bir şerh ve hâşiye literatürü oluşmuştur.

Bu çalışma, söz konusu geleneğin hacimli ve geç dönem örneklerinden İsmail Konevî Efendi'nin (ö. 1195/1781) Hâşiye 'ale'l-mukaddimâti'l-erba' adlı risalesini konu edinmektedir. Eser; Konevî'nin hayatı ve ilmî mirası, dört mukaddime literatürü ve Hâşiye'nin Tavzîh merkezli tahlilinin ardından, tespit edilen dört nüshaya dayanılarak tahkik edilmiştir. Böylece çalışma, hüsn-kubuh tartışmasının Osmanlı ilim geleneğindeki seyrine ve bu geleneğin önemli bir halkasına ışık tutmaktadır.

ISBN 978-625-8972-77-1

9 786258 972771